

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเลือกพื้นที่ศึกษา คือ บ้านแม่แอบใน หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะในอำเภอจอมทอง มีศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ที่เข้าร่วมโครงการจัดการความรู้และการบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน ทั้งสิ้นจำนวน 6 ศูนย์ ชุมชนบ้านแม่แอบในเป็นหนึ่งในศูนย์ดังกล่าวที่มีการเรียนการสอน และได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มบ้านต้นแบบเพื่อใช้ในการศึกษาคูณรวมถึงเป็นศูนย์เรียนรู้ที่เปิดให้บุคคลภายนอกสามารถเข้ามาเยี่ยมชมได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหมู่บ้านแม่แอบในเป็นศูนย์กลางจาก ศศช. อีก 5 ศูนย์ จึงให้ความสำคัญกับชุมชนบ้านแม่แอบในและเลือกทำการวิจัยในชุมชนนี้ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานกับงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและผลของสื่อด้านสิ่งแวดล้อมที่ใช้อยู่ในชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ทั้งนี้โดยผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดต่างๆ 4 แนวคิด คือ แนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา แนวคิดด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน แนวคิดด้านการผลิตสื่อ และหลักการในการประเมิน รวมทั้งได้อาศัยเอกสาร และผลการวิจัยของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดและเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

3.1 ประชากร

กลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในชุมชนบ้านแม่แอบใน หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นผู้เรียนรู้สื่อการเรียนการสอนผ่านศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของผู้วิจัยในการศึกษาครั้งนี้ โดยประชากร ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มผู้ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หัวหน้าครอบครัวที่ใช้สื่อจำนวน 36 คน

กลุ่มที่ 2 คือ ครูผู้สอนประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง (ศศช.) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น การเรียนการสอน การใช้สื่อข้อมูลพื้นฐาน รวมถึงสภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของชุมชน จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มแกนนำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มนี้จะให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อทำการเรียนการสอนและชี้แนวทางการนำไปปรับใช้ จำนวน 5 คน

3.2 ข้อมูล และแหล่งข้อมูล

การศึกษาเรื่องประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า ในชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านแม่แอบใน ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กำหนดแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษา ประสิทธิภาพการปรับใช้สื่อด้านสิ่งแวดล้อม ในหมู่บ้านแม่แอบใน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนบ้านแม่แอบใน เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้สื่อด้านสิ่งแวดล้อมภายใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” โดยแบ่งตามลักษณะการให้ข้อมูลดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ใช้สื่อด้านสิ่งแวดล้อม
 - ชาวบ้านที่เรียนรู้สื่อด้านสิ่งแวดล้อมในศูนย์ ศศช. จำนวน 36 คน
- 2) ครูผู้สอนประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง จำนวน 1 คน
- 3) กลุ่มแกนนำชุมชน จำนวน 5 คน ได้แก่
 - ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน
 - เจ้าหน้าที่เทศบาล จำนวน 1 คน
 - ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จำนวน 3 คน

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา เอกสาร

- 1) เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวคิดทฤษฎี ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการพัฒนากรอบแนวคิด และเป็นแนวทางในการศึกษาในครั้งนี้ โดยแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของสื่อ
- แนวคิดด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- แนวคิดด้านกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดของชุมชน
- แนวคิดด้านการจัดการศึกษานอกระบบ

2) เอกสารสื่อในรูปแบบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยเน้นศึกษาสื่อทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เผยแพร่ใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ภาคผนวก ข)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 การสังเกต (Observation)

ระยะแรกผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปสำรวจและสังเกต รวมถึงการจดบันทึก สภาพทั่วไปของชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน สภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน หลังจากผู้วิจัยเริ่มคุ้นเคยกับชุมชนมากขึ้น จึงได้มีการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเข้าไปสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง (ศศช.) บ้านแม่แอบใน ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องส่งลูกมาเรียน พร้อมทั้งบางโอกาสผู้ปกครองก็มานั่งเรียนด้วย

3.3.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) จาก key person โดยใช้วิธีการสุ่มสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ ทั้งนี้อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

1. สภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติของหมู่บ้าน ลักษณะทั่วไปของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค สภาพทางสังคมของชุมชน สภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเน้นสัมภาษณ์ที่ผู้นำชุมชน

2. การประยุกต์ความรู้ เรื่องการป้องกันไฟฟ้า ของชาวบ้านหลังจากที่ได้ใช้หนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า ในการมาวิเคราะห์พฤติกรรม ความรู้ความเข้าใจเรื่อง การป้องกันไฟฟ้าที่ถูกต้องของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา

3.3.3 แบบประเมินประสิทธิผลของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า โดยผู้วิจัยได้สร้างโดยมีเนื้อคือ

1. แบบประเมินประสิทธิภาพหนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า มีจำนวนทั้งสิ้น 27 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ด้านเนื้อหาของหนังสือเสริมประสบการณ์ ตอนที่ 2 ด้านการนำเสนอเนื้อหาของหนังสือเสริมประสบการณ์ ตอนที่ 3 ด้านความน่าสนใจของหนังสือเสริมประสบการณ์ และตอนที่ 4 ด้านคุณประโยชน์ของหนังสือเสริมประสบการณ์ ที่สร้างขึ้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะปรับแก้แบบประเมินประสิทธิภาพของหนังสืออ่านเสริมประสบการณ์ แล้วจึงนำแบบประเมินไปทำการทดสอบ ผลการประเมินประสิทธิภาพหนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่องไฟฟ้า

2. แบบประเมินประสิทธิภาพป้ายนิเทศ เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า จำนวนทั้งสิ้น 27 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ด้านเนื้อหาของป้ายนิเทศ ตอนที่ 2 ด้านการนำเสนอเนื้อหาของป้ายนิเทศ ตอนที่ 3 ด้านความน่าสนใจของป้ายนิเทศ และตอนที่ 4 ด้านคุณประโยชน์ของป้ายนิเทศ ที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการแนะนำ เรื่องการป้องกันไฟฟ้า

3. แบบประเมินประสิทธิภาพแผ่นพับ เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า มีจำนวนทั้งสิ้น 27 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ด้านเนื้อหาของแผ่นพับ ตอนที่ 2 ด้านการนำเสนอเนื้อหาของแผ่นพับ ตอนที่ 3 ด้านความน่าสนใจของแผ่นพับ และตอนที่ 4 ด้านคุณประโยชน์ของแผ่นพับ ที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการแนะนำ เรื่องการป้องกัน

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จาก การเข้าไปสำรวจพื้นที่ด้วยตนเอง การเข้าไปศึกษากิจกรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน การประกอบอาชีพ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมที่ชาวบ้าน ได้จัดขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

3.4.2 การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนต่างๆ โดยการสร้างความคุ้นเคย และ ใช้คำถามแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องและชัดเจน

3.4.3 การรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อประเมินประสิทธิภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มประชากรจำนวน 36 คนทำ และนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลตามหลักสถิติ และวิเคราะห์เพื่อให้ได้ผลการวิจัยต่อไป

3.4.4 การรวบรวมจากการสัมภาษณ์ครู ศษช.และแกนนำชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า ตามวัตถุประสงค์ของการผลิตสื่อ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและบุคคลทั้งหมด ผู้วิจัยนำมาจัดหมวดหมู่ และนำมาวิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ (Content Analysis) เพื่อหาความเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล หรือปรากฏการณ์ ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยการลงพื้นที่แบบวนซ้ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลยืนยันข้อมูลบางประเด็นที่ยังไม่ครบถ้วน เพื่อให้สะท้อนถึงการใช้สื่อในชุมชนบนพื้นที่สูงในหมู่บ้านแม่แอบใน โดยได้แยกประเด็นในการวิเคราะห์ดังนี้

3.5.1 วิเคราะห์บริบทของชุมชน ที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเสนอภาพรวมของสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติของหมู่บ้าน ลักษณะทั่วไปของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค สภาพทางสังคมของชุมชน และสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3.5.2 วิเคราะห์ประสิทธิภาพ ของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า จากความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่ใช้สื่อ ว่าสื่อมีความเหมาะสมในระดับใด

3.5.3 วิเคราะห์จากการประเมินประสิทธิผล ของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า จากครู ศษช.และแกนนำชุมชน ในการเรียนการสอนภายใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่แอบใน ว่ามีประสิทธิผลตรงตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

3.5.4 วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม ว่ามี ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่ออย่างไร

3.6 สถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบประมาณค่า Rating Scale เพื่อจำแนกข้อมูลดังนี้ ในการประเมินประสิทธิผลของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า ของกลุ่มประชากร ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลผลคะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน

ความพึงพอใจมากที่สุด	มีค่าเท่ากับ	5	คะแนน
ความพึงพอใจมาก	มีค่าเท่ากับ	4	คะแนน
ความพึงพอใจปานกลาง	มีค่าเท่ากับ	3	คะแนน
ความพึงพอใจน้อย	มีค่าเท่ากับ	2	คะแนน
ความพึงพอใจน้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ	1	คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย

1.00 - 1.49 หมายถึง	ความพึงพอใจต่อหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับน้อยมาก
1.50 - 2.49 หมายถึง	ความพึงพอใจต่อหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับน้อย
2.50 - 3.49 หมายถึง	ความพึงพอใจต่อหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับปานกลาง
3.50 - 4.49 หมายถึง	ความพึงพอใจต่อหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับมาก
4.49 - 5.00 หมายถึง	ความพึงพอใจต่อหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับมากที่สุด

(กนกทิพย์ พัฒนาพัณธ์, 2541)